

*Столярова А. А.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри загального мовознавства,
класичної філології та неоелліністики
Інституту філології*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МОВА ЗАКОНОДАВСТВА КІПРУ І ГРЕЦІЇ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

Анотація. У статті відображено результати першого у вітчизняній та закордонній елліністиці порівняльного дослідження мови текстів базового і поточного законодавства Кіпру та Греції. Особливу увагу в роботі приділено ставленню законотворців обох держав до елементів книжної новогрецької мови (кафаревуси). Проведене дослідження дозволило простежити еволюцію уявлень законодавців обох країн про норму в димотиці (розмовній новогрецькій мові, що наразі є державною в обох країнах), розкрити причини суттєвих відмінностей у мові базового законодавства Греції і Кіпру та майже цілковитої їх відсутності в текстах поточного законодавства останнього десятиліття.

Ключові слова: базове законодавство, поточне законодавство, кодекс, спеціальний закон, кафаревуса, димотика, офіційно-діловий стиль, Кіпр, Греція.

Постановка проблеми. У наш час, що внаслідок глобалізаційних процесів характеризується розширенням зв'язків між державами та контактів між громадянами різних країн, цікавість до юридичних документів різними мовами проявляють не лише фахівці в галузі міжнародного права, а й філологи. Право – це передусім документи, причому документи, що не лише складені різними мовами, а й представляють різні правничі системи з відмінними юридичними поняттями та термінами. До того ж кожна держава має власну традицію оформлення документів: лінгвокультурні відмінності між юридичними документами різних країн проявляються, зокрема, у змісті, манері викладення інформації і композиції текстів. Саме ці особливості все частіше стають предметом вивчення сучасних філологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про зростання цікавості філологів до юридичних текстів різними мовами свідчать нещодавні праці, присвячені вивченню лінгвокультурних особливостей текстів аналогічних документів різними мовами. Зазвичай зіставляються документи іноземними мовами з аналогічними текстами рідною мовою автора ([1; 6; 7]). Низку такого роду праць поповнила і автор даної статті, дослідивши лінгвокультурні відмінності текстів довіреностей новогрецькою і українською мовами [4].

Особливо цікавими для мовознавців, однак, є не різномовні тексти юридичних документів, а аналогічні документи різних держав, складені однією мовою (наприклад, закони Сполучених Штатів Америки (далі – США) та Сполученого Королівства, Німеччини й Австрії, Іспанії та країн Латинської Америки, Грецької Республіки та Республіки Кіпр тощо). У кожному з наведених прикладів документи написані однією мовою, проте правничі системи можуть суттєво різнитися. Законодавці нерідко оперують різними юридичними поняттями, а отже,

термінами. Крім того, як уже зазначалося, у кожній державі поступово складається власна традиція оформлення юридичних документів.

В одній із наших попередніх статей ми вперше у вітчизняній і закордонній елліністиці провели зіставне вивчення мови кримінального кодексу Республіки Кіпр і відповідного закону Грецької Республіки [5]. Обидва розглянуті в цій статті документи базового законодавства є продуктом перекладу. Грецький кодекс був перекладений з кафаревуси (книжного архаїзованого різновиду новогрецької мови) у 1980-х рр., а кіпрський аналог – з англійської мови десятиліттями пізніше. Проведене дослідження дозволило зробити висновок про те, що наявність більшої кількості елементів архаїзованої книжної мови в кіпрському тексті пояснюється тим, що кіпріоти, на відміну від грецьких колег, не ставили перед собою завдання будь-що позбутися елементів кафаревуси. Вони просто перекладали з англійської тією мовою, що вважали сучасною формою грецької, не захоплюючись пуризмом.

Метою статті є всебічне порівняльне вивчення мови базового і поточного законодавства Кіпру і Греції з опертям на наші попередні розвідки [2; 3]. Відповідно до мети дослідження визначено і його основні завдання: виявити відмінності в мові базового і поточного законодавства обох країн; розкрити причини цих відмінностей; простежити еволюцію уявлень про норму в офіційно-діловому стилі новогрецької мови, заснованому на димотиці, у носіїв грецької на Кіпрі та в Греції.

Матеріалом дослідження слугували тексти кримінального кодексу Республіки Кіпр [9], поточних цивільних і кримінальних законів Кіпру, ухвалених у 1990–2017 рр. Усього було проаналізовано майже 50 текстів кіпрських законів, що містяться на сайті Всекіпрської колегії адвокатів [10]. Як матеріал для зіставлення використано тексти чинних кримінального та цивільного кодексів Грецької Республіки і спеціальні закони у сфері цивільного і кримінального права 1990–2000-х рр. [8; 11].

Виклад основного матеріалу. На початку нашого дослідження зазначимо, що порівняльне вивчення мови базового та поточного законодавства Греції, здійснене нами раніше [2, с. 117–205; 3, с. 120–121], дозволило виявити основні відмінності текстів сучасних спеціальних законів від перекладених у 80-х рр. із кафаревуси кодексів. Нагадаємо їх. По-перше, лексикон текстів грецького поточного законодавства багатший за словник кодексів (цивільного, кримінального), оскільки поточні закони регулюють окремі питання в кожній правовій сфері, а право, як відомо, стосується всіх сторін людської діяльності. По-друге, тексти грецького поточного законодавства вирізняються більш категоричним і наказовим характером. На рівні мови це проявляється в частішому,

ніж у кодексах, вживанні модальних дієслів *πρέπει, οφείλει, υποχρεούται, επιτρέπεται*.

По-третє, у текстах законів відбивається індивідуальний стиль автора документа, оскільки, на відміну від кодексів, що є продуктом колективної законотворчості, поточні закони не піддаються такому ретельному редагуванню. Саме тому вони є яскравим зрізом мови (а точніше, її офіційно-ділового стилю) у конкретний історичний момент. У них відображаються тенденції, що панують у мові, а їх вивчення дозволяє простежити еволюцію уявлень носіїв грецької про норму в законодавчій димотиці. Зокрема, розгляд поточного законодавства Греції 1990–2000-х рр. показав, що в юридичні тексти поступово повертаються елементи кафаревуси, які нещадно виміталися з юридичної димотики у вирі димотичного пуризму 1980-х рр. Отже, у Греції базове законодавство, перекладене з кафаревуси димотикою у 80-х рр., виявляється написаним простішою мовою, ніж поточне.

Розглянемо тепер, які мовні особливості притаманні кіпрським юридичним документам. На відміну від грецьких перекладачів, що свідомо вимітали з кодексів книжні елементи, кіпріоти досить послідовно зберігають у базовому законодавстві книжну лексику, нетермінологічну також. Зокрема, у кримінальному кодексі Кіпру регулярно вживаються такі дієслова, як: *δύναται* (= *μπορεί*), *αδυνατεί* (= *δενμπορεί*), *δικαιούται* (= *έχειδικαίωμα*), *οφείλει* (= *πρέπει*), *υφίσταται* (= *υάρχει*), *συνιστά* (= *αποτελεί*), *καθιστά* (= *κάνει*), *πωλεί* (= *πουλάει*), практично відсутні в грецькому аналозі.

Не можна не помітити й захоплення кіпріотів книжними прийменниками. У тому ж кримінальному кодексі постійно трапляються словосполучення: *έχω κάτι υπό φύλαξη* (ст. 4), *υπό την ιδιότητα κυρίου* (ст. 223), *υπό το κράτος τέτοιας πίστης* (ст. 178), *επί ονόματι άλλου προσώπου* (ст. ст. 281, 265), *δια υδάτινης οδού* (ст. 240) тощо. На відміну від кіпріотів, греки зберегли книжні прийменники лише в деяких термінологічних словосполученнях.

Дуже широко представлені в кіпрському базовому законодавстві, порівняно із грецькими кодексами, книжні дієслівні форми, передусім пасивні форми імперфекта (*παράτατικός*). Так, у кримінальному кодексі регулярно трапляються такі форми: *εδικαιούτο / εδικαιούντο* (ст. 5); *διενεργείτο* (ст. 20); *χρησιμοποιείτο, εθεωρείτο* (ст. 156); *επροκαλείτο, ετίθετοσεκίνδυνο* (ст. 169А); *προστίθετο* (ст. 334); *υφίστατο* (ст. 15); *εδίδετο* (ст. 300) та ін. Також трапляються книжні форми пасивного аориста на кшталт *διεπράχθη* (ст. 105А) і *εφρονεύθη* (ст. 204).

Вільно почуваються в кіпрському кодексі й невласиві димотиці дієприкметники, що функціонують як однослівні терміни або в складі термінологічних словосполучень: *οκαταδικασθείς* (ст. ст. 81, 156), *οκατηγορηθείς, οαπειληθείς* (ст. 288), *τααπολωλότα* (ст. 125), *τααπολεσθέντα* (ст. 125), *οαποθανών* (ст. 202А), *ηκατηγορούσααρχή* (ст. 62), а також кліше: *ασκείαπρέπειντακαθήκοντα* (ст. 56), *στοναρμόζοντατόπο* (ст. 110).

Своєрідною візитівкою кіпрського базового законодавства, принаймні кримінального кодексу, можна вважати дієслівні форми, притаманні грецькій мові візантійської доби – імперфектні форми побажального способу: “*Ο δικαστής ο οποίος <...> ήθελε κρίνει ότι υπάρχουν εύλογες υπόνοιες ότι <...>, δύναται να εκδώσει ένταλμα <...>*” (ст. 163).

Тепер розглянемо, чим вирізняється мова текстів сучасного поточного законодавства Кіпру. Одного погляду на тексти по-

точних кіпрських законів у сфері цивільного і кримінального права достатньо, щоб пересвідчитися, що написані вони регулярно законодавчою димотикою. З морфологічного погляду вони доволі однорідні: у них майже не трапляються книжні і димотичні варіанти тих самих слів і словоформ на зразок *ζημιωθείς – ζημιωμένος, αίτησης – αιτήσεως*. Укладачі цих законів досить послідовно дотримуються димотичної морфології, що вигідно відрізняє акти від текстів базового законодавства як Греції так і Кіпру, в яких спостерігається справжня мішанина словоформ.

Водночас не можна не помітити, що кіпріоти послідовно зберігають у поточних законах книжні елементи та морфологію тоді, коли йдеться про термінологію, а також у деяких сталих виразах і кліше. Зокрема, вільно вживаються книжні дієприкметники: *υιοθετών, υιοθετήσας* (№ 19(Ι)/95); *χορηγηθείσα άδεια, τα ελλείποντα έγγραφα* (№ 62(Ι)2011); *ο παρών νόμος, η παρούσα παράγραφος* (Κ.Δ.Π.180/2012; № 128(Ι)2017). Штучно не обмежується вживання кафаревусних прийменників: *νόμος περί* (+ род. відмінок), *τοποθέτηση υπό φροντίδα, κατ'οίκον παιδοκόμος* (№ 19(Ι)/95), *τα προϊόντα που αποτελούνται εξ ολοκλήρουαπό <...>* (№ 128(Ι)2017). Допускається вживання окремих клішованих виразів, що містять дієслова у формах, не зафіксованих сучасними граматиками грецької мови: *αίτηση πληροί τις προϋποθέσεις <...>* (№ 62(Ι)2011). У деяких законах, укладених, очевидно, правниками старшого віку, зрідка трапляються книжні словоформи: *έκθεση ακτινογραφίας θώρακος* (замість *θώρακα*) (№ 62(Ι)2011); *πωλητά*замість *πωλητές* (Κ.Δ.Π.180/2012). Загальноприйнятими є такі звороти, як *Genitivus Absolutus: Τηρουμένων των διατάξεων του παρόντος μέρους <...>* (№ 19(Ι)/95), (Κ.Δ.Π.180/2012).

Схожа ситуація спостерігається в сучасних текстах грецьких спеціальних законів. Грецькі укладачі законів більше не соромляться усталених книжних виразів, вважаючи, що вони, забезпечуючи лаконічність юридичного тексту, становлять невід'ємну частину законодавчого підстилю офіційно-ділового стилю новогрецької мови, заснованого на димотиці. Так, у них знаходимо, зокрема: а) книжні дієприкметники: *ο καταδικασθείς, παρασχεθείσα χρηματική ενύψη, μετά τη διενεργηθείσα προανάκριση* (№ 2960/2001); б) давні прийменники в складі усталених термінологічних словосполучень, а також кліше: *οι δι'αυτοκινήτων συκοινωνίες, ορισμένος παρ'αυτής [Τελωνειακής Αρχής] τόπος* (№ 2960/2001); в) кафаревусні форми минулого часу дієслів: *αντικείμενα για τα οποία απεφάνθη το δικαστήριο* (№ 2969/2001); *οι ανωτέρω δεν ηδύνατο να έχουν γνώση <...>* (№ 2960/2001). Крім того, трапляється лексика і вирази, не притаманні димотиці: *πλησίον του τόπου,μερίμνη του συμβουλίου* (№ 2802/1999); *ένεκα εμποδίων* (№ 2960/2001) тощо.

Під час аналізу поточних законів Кіпру з різних років було помічено, що в більш ранніх законах, датованих початком та серединою 1990-х рр., елементів кафаревуси (особливо на рівні словоформ та дієприкметників) дещо більше, ніж у текстах останніх років (2011–2017 рр.). Натомість у грецьких спеціальних законах спостерігається протилежна тенденція – те, що раніше було під забороною, поступово реабілітується. Загалом, якщо порівнювати тексти поточного законодавства обох держав, то неважко пересвідчитися, що в останнє десятиліття фактично жодної різниці у вживанні у них мові немає.

Отже, якщо в Греції кодекси написані мовою простішою, ніж відповідне поточне законодавство, то на Кіпрі базове законодавство, навпаки, містить набагато більше елементів книж-

ної мови, ніж закони, що видаються в наш час. Поточне ж законодавство обох держав наразі складається єдиною, поступово виробленою законодавчою димотикою, в якій знайшлося місце певним елементам кафаревуси.

Висновки. Отже, незважаючи на те, що Греція та Кіпр – різні держави, чії правничі системи розвивалися під різним впливом (кіпрська система наслідує англосаксонське право, а грецька зазнала суттєвого впливу континентального права), грецька мова, використовувана в сучасній законотворчості обох країн, фактично позбавлена якихось чітко виражених місцевих особливостей. Цьому, на наш погляд, сприяє досягнення консенсусу в мовному питанні: нарешті після крайнощів, які проповідували спочатку кафаревусьяниці, а згодом димотикісти, знайдено «серединний шлях»: носіями грецької мови поступово вироблено спільне уявлення про те, які книжні елементи мають право лишитися в офіційно-діловому стилі новогрецької мови і, зокрема, у мові юристів. Іншим чинником, що сприяє уніфікації юридичної мови в Греції та на Кіпрі, є той факт, що обидві держави наразі є членами Європейського Союзу, їхня прихильність до спільних цінностей поступово зближує їхнє законодавство, а отже, і мову.

Література:

1. Максименко Е.С. Национально-культурная специфика отраслевых терминосистем (на материале английской и американской юридической терминологии): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.14 «Германские языки»; Саратовская гос. академия права. Саратов, 2002. 22 с.
2. Столярова А.А. Комунікативно-прагматичні аспекти новогрецького законодавчого тексту: монографія. К.: Логос, 2011. 232 с.
3. Столярова А.А. Основи новогрецького юридичного перекладу: навч. посібник. К.: Логос, 2012. 200 с.
4. Столярова А.А. Стилiстико-композиційні риси текстiв довірених новогрецькою та українською мовами. Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць / відп. ред. А.Д. Белова. К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. Вип. 46. Ч. 4. С. 56–66.
5. Столярова А.А. Язык действующего уголовного кодекса Кипра (в сопоставлении с текстом УК Греции). Кипр: 10 000 лет истории и культуры: материалы 3-й Международной научно-практической конференции эллинистов. Краснодар, 27 апреля 2017 г. / отв. за вып. И. Каколири, Л.Н. Мирошниченко. Краснодар, 2017. С. 86–93.
6. Халилова Г.А. Национально-культурные особенности юридического текста на английском языке. Молодой учёный: научн. журнал. 2015. № 7. С. 1015–1016.
7. Щепотина Е.В., Рыжкова Е.А. Национально-культурные аспекты перевода юридического текста. Филология и лингвистика в совре-

менном обществе: материалы IV Междунар. научн. конф., г. Москва, июнь 2016 г. / гл. ред. И.Г. Ахметов. М.: Буки-Веди, 2016. С. 132–135.

8. Αστικός Κώδικας και Ειδικό Αστικό Νόμοι / επιμέλεια Αστ. Κ. Γεωργιάδη, Ευφρ. Α. Γκουτζιαμάνη. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005. 1185 σ.
9. Ο περί Ποινικού Κώδικα Νόμος (ΚΕΦ.154). URL: http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/0_154/full.html.
10. Πίνακας Κυπριακής νομοθεσίας / Παγκύπριος Δικηγορικός Σύλλογος. URL: http://www.cylaw.org/nomoi/0_index.html.
11. Ποινικός Κώδικας και Ειδικό Ποινικό Νόμοι / επιμέλεια Α. Μαργαρίτη, Ν. Παρασκευόπουλου. Η Έκδοση. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005. 1063 σ.

Столярова А. А. Язык законодательства Кипра и Греции: сходство и различия

Аннотация. В статье отражены результаты первого в отечественной и зарубежной эллинистике сравнительного исследования языка текстов базового и текущего законодательства Кипра и Греции. Особое внимание в работе уделяется отношению законотворцев обоих государств к элементам книжного новогреческого языка (кафаревусы). Проведённое исследование позволило проследить эволюцию представлений законодателей обеих стран о норме в димотике (разговорном новогреческом языке, являющемся государственным в обеих странах), раскрыть причины существенных различий в языке базового законодательства Греции и Кипра и практически полного их отсутствия в текстах текущего законодательства последнего десятилетия.

Ключевые слова: базовое законодательство, текущее законодательство, кодекс, специальный закон, кафаревуса, димотика, официально-деловой стиль, Кипр, Греция.

Stolyarova A. The language of Cyprus and Greek legislation: similarity and differences

Summary. The present article constitutes the first attempt in both Ukrainian and world Hellenic Studies to undertake a comparative study of the texts of basic and current legislation of Cyprus and Greece. Special attention is paid to the use of bookish elements from katharevousa by the legislators in both countries. The conducted research enabled the author to trace the evolution of the legislators' views on the linguistic norm in demotic. The author managed to reveal the causes of major differences in the language of Greek and Cyprus basic legislation as well as the reasons of their absence in the current laws of the past ten years.

Key words: basic legislation, current legislation, code, special law, katharevousa, demotic, style of official documents, Cyprus, Greece.